

Sygn. akt VI U 3106/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 stycznia 2013 r.

Sąd Okręgowy w Szczecinie VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie następującym:

Przewodnicząca:	SSO Monika Miller-Młyńska
Protokolant:	st. sekr. sądowy Katarzyna Herman

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 8 stycznia 2013 r. w S.

sprawy A. B. (1)

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w S.

o zwrot nienależnie pobranych świadczeń

na skutek odwołania A. B. (1)

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w S.

z dnia 19 i 20 września 2012r. znak: R (...)

I. zmienia zaskarżoną decyzję z dnia 19 września 2012r. w ten sposób, że ustala iż A. B. (1) nie jest zobowiązana do zwrotu odsetek za okres od 16 lutego 2011r. do 19 września 2012r. w kwocie 1.540,28 zł (jednego tysiąca pięciuset czterdziestu złotych i dwudziestu ośmiu groszy);

II. zmienia zaskarżoną decyzję z dnia 20 września 2012r. w ten sposób, że ustala iż A. B. (1) nie jest zobowiązana do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 października 2011r. do 31 stycznia 2012r. w kwocie 4.555,24 zł (czterech tysięcy pięciuset pięćdziesięciu pięciu złotych i dwudziestu czterech groszy) wraz z odsetkami za okres od 4 listopada 2011r. do 20 września 2012r. w kwocie 475,37 zł (czterystu siedemdziesięciu pięciu złotych i trzydziestu siedmiu groszy).

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 19 września 2012 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S. zobowiązał A. B. (1) do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 lutego 2011 roku do 30 września 2011 roku w kwocie 9.076,24 zł i odsetek za okres od 16 lutego 2011 roku do 19 września 2011 roku w kwocie 1540,28 zł.

Ponadto, decyzją z dnia 20 września 2012 roku organ rentowy zobowiązał A. B. (1) do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 października 2011 roku do 31 stycznia 2012 roku w kwocie 4.555,24 zł i odsetek za okres od 4 listopada 2011 roku do 20 września 2012 roku w kwocie 475,37 zł.

Od obu powyższej decyzji A. B. (1) złożyła odwołania, przy czym decyzję z dnia 20 września 2011 roku zaskarżyła w całości, natomiast decyzję z dnia 19 września 2011r. jedynie w części dotyczącej żądania od niej zapłaty odsetek

w kwocie 1.540,28 złotych, podnosząc że są one nienależne. Natomiast co do żądania zwrotu należności głównej ubezpieczona złożyła wniosek o umorzenie nienależnie pobranej kwoty lub też rozłożenie jej na raty.

Odnosnie decyzji z 20 września 2011r. ubezpieczona wskazała, że w okresie objętym decyzją faktycznie uczyła się, wobec czego nie ma podstaw, by uważać że wypłacana jej renta rodzinna była świadczeniem nienależnym.

W odpowiedzi na odwołania organ rentowy wniósł o ich oddalenie w całości.

Postanowieniem z dnia 4 grudnia 2012r. tutejszy Sąd przekazał organowi rentowemu do merytorycznego rozpoznania poprzez wydanie decyzji wniosek ubezpieczonej o rozłożenie na raty należności głównej wynikającej z decyzji z dnia 19 września 2012r.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

A. B. (1) urodziła się (...) roku.

Niesporne.

Decyzją z dnia 23 września 2009 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych przyznał A. B. (2) (matce A. B. (1)) prawo do renty rodzinnej po zmarłym ojcu B. B. (1) dla córki A. od dnia 1 września 2009 roku do dnia 31 sierpnia 2010 roku. Następnie, decyzją z dnia 2 września 2010r., wznowiono wypłatę renty na dalszy okres, poczynając od 1 września 2010r., przyznając ją do 30 września 2011r. Począwszy od grudnia 2010r. świadczenie było wypłacane bezpośrednio A. B. (1), w związku z osiągnięciem przez nią pełnoletności.

Podstawą przyznania ubezpieczonej prawa do renty rodzinnej od 1 września 2010r. było przedstawione przez A. B. zaświadczenie wystawione w dniu 15 listopada 2010r. przez Wyższą Szkołę (...) w P. Wydział Ekonomiczny w S., stwierdzające że w roku akademickim 2010/11 jest ona studentką 1 roku szkoły, na trzyletnich studiach licencjackich na kierunku zarządzanie w trybie niestacjonarnym.

Dowody:

- decyzja z dnia 23.09.2009 r., k. 16-17 pl. IV akt ZUS O/S. dot. B. B.;
- decyzja z dnia 2.09.2010 r., k. 27 pl. IV akt ZUS O/S. dot. B. B.;
- zaświadczenie o nauce z 15.11.2010r. – k. 41, pl. IV akt ZUS O/S. dot. B. B..

W dniu 7 października 2011r. A. B. (1) dostarczyła do organu rentowego zaświadczenie wystawione jej przez Dyrektora Niepublicznej Policealnej Szkoły (...) w S., stwierdzające iż jest ona w roku szkolnym 2011/2012 słuchaczem pierwszego roku szkoły, w zawodzie dekorator wnętrz, w formie zaocznej. Wskazano również, że nauka w szkole trwa jeden rok, a planowany termin ukończenia nauki upływa 31 sierpnia 2012r.

Dowód: zaświadczenie z 23.09.2011r. – k. 59, pl. IV akt ZUS O/S. dot. B. B..

W związku z powyższym decyzją z dnia 26 października 2011r. organ rentowy wznowił wypłatę renty rodzinnej dla A. B. (1), na okres do 31 sierpnia 2012r., w kwotach po 1138,81 zł miesięcznie.

Dowód: decyzja z 26.10.2011r. – k. 60 pl. IV akt ZUS O/S. dot. B. B..

W dniu 16 listopada 2011r. do organu rentowego wpłynęła informacja przekazana przez Dziekana Wydziału Ekonomicznego w S. Wyższej Szkoły (...) w P., iż A. B. (1) wprawdzie rozpoczęła studia w szkole w dniu 1 października 2010r., jednak w dniu 31 stycznia 2011r. została skreślona z listy studentów.

Dowód: zaświadczenie z 14.11.2011r. – k. 62 pl. IV akt ZUS O/S. dot. B. B..

W związku z powyższym organ rentowy dwukrotnie zobowiązywał A. B. do dostarczenia zaświadczenia potwierdzającego kontynuowanie przez nią nauki po dniu 31 stycznia 2011r. W odpowiedzi ubezpieczona przedłożyła wyłącznie zaświadczenia dotyczące kontynuowania nauki poczynawszy od 27 stycznia 2012 roku.

Niesporne.

Wysokość wypłaconej faktycznie A. B. renty rodzinnej wyniosła w lutym 2011r. – 1104,57 zł, zaś w okresie od marca 2011r. do stycznia 2012r. – po 1138,81 zł.

Niesporne.

W okresie od 1 lutego 2011r. do 30 września 2011r. ubezpieczona faktycznie nigdzie się nie uczyła.

Niesporne.

W okresie od 1 października 2011r. do 31 stycznia 2012r. A. B. (1) uczyła się w Niepublicznej Policealnej Szkole (...) w S. na I semestrze kierunku dekorator wnętrz. Z listy słuchaczy została skreślona z dniem 31 stycznia 2012r. z powodu nieuzyskania promocji na semestr programowo wyższy.

Dowód: dokumentacja nadesłana przez (...) w S. – k. 25-34 akt sądowych.

Sąd zważył, co następuje:

Odwołania w ich ostatecznym kształcie okazały się w całości zasadne.

Zgodnie z treścią art. 138 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009r., Nr 153, poz. 1227, dalej jako: ustawa emerytalna), osoba, która nienależnie pobrała świadczenia z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do ich zwrotu. Za nienależnie pobrane świadczenia uważa się przy tym m.in. świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania (art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy emerytalnej).

Tożsame unormowanie zawarte jest w przepisach art. 84 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U z 1998r. Nr 137, poz. 887 ze zm., dalej jako: ustawa systemowa), które stanowią, że osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu, wraz z odsetkami, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego, a za kwoty nienależnie pobranych świadczeń uważa się m.in. świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenie była pouczona o braku prawa do ich pobierania.

Jak wynika z obu przytoczonych regulacji, podstawowym wymogiem, który musi zostać spełniony, aby świadczenie mogło zostać uznane za pobrane nienależnie, jest zaistnienie okoliczności, które powodowały ustanie prawa do tego świadczenia, a mimo to zostało ono wypłacone przez organ rentowy i pobrane przez osobę je pobierającą. Prawo do świadczeń ustaje bowiem stosownie do art. 101 pkt 1 cytowanej ustawy, gdy ustaje którykolwiek z warunków wymaganych do jego uzyskania. Jeśli więc warunki posiadania prawa do świadczenia rentowego były faktycznie spełnione, organ rentowy nie może żądać jego zwrotu, choćby o spełnieniu tych warunków nie wiedział.

Taka sytuacja zaistniała właśnie w niniejszej sprawie.

Zgodnie z treścią przepisu art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej, dzieci osoby zmarłej mają prawo do renty rodzinnej m.in. do ukończenia nauki w szkole, jeżeli przekroczyły 16 rok życia, nie dłużej jednakże niż do osiągnięcia 25 roku życia. W świetle brzmienia powyższego przepisu, w przypadku osób, które ukończyły 16 rok życia (a taką osobą w okresie objętym decyzją była P. D.) okolicznością, która powoduje ustanie ich prawa do świadczenia z tytułu renty

rodzinnej jest zaprzestanie przez nie pobierania nauki w szkole. Kontynuacja nauki jest bowiem jedynym warunkiem uprawniającym dziecko powyżej 16 roku życia do pobierania renty rodzinnej.

W orzecznictwie przyjmuje się, że o statusie ucznia decydują względy formalne. Uczeń to osoba, która ma taki status. Powstaje on przez wpisanie na listę uczniów szkoły, a ustaje przez skreślenie z niej.

Jak wynika z informacji nadesłanych na żądanie Sądu do akt sprawy przez Niepubliczną Policealną Szkołę (...) w S., popartych dowodami w postaci kopii dokumentów z akt szkoły, A. B. (1) w okresie od 1 października 2011r. do 31 stycznia 2012r. posiadała status uczennicy tej szkoły. W dniu 23 września 2011r. została bowiem wpisana na listę uczniów, zaś w dniu 31 stycznia 2012r. została z tej listy skreślona. Sąd nie widział powodów, dla których miałby odmówić wiary tym dokumentom i twierdzeniom. Placówka oświatowa jest bowiem niezależnym od ubezpieczonej podmiotem, który nie ma żadnego interesu w tym by przedstawiać Sądowi fałszywe, korzystne dla A. B. zaświadczenia. Przesłane do Sądu pismo zostało podpisane przez dyrektor szkoły, a więc osobę uprawnioną do jej reprezentowania, zaś złożone kopie nie budzą wątpliwości co do ich zgodności z rzeczywistymi zapisami w księgach szkoły. Tym samym – mimo iż ubezpieczona nie zareagowała na wezwania pracowników ZUS do wykazania faktu pobierania nauki w tym okresie – nie można obecnie przyjąć, że w czasie od października 2011r. do stycznia 2012r. nie miała ona statusu ucznia, a tym samym – że nienależnie pobrała świadczenia z tytułu renty rodzinnej za te miesiące.

Powyższe uzasadniało więc wydanie co do decyzji z dnia 20 września 2012r. rozstrzygnięcia jak w punkcie II. wyroku, opartego o treść przepisu art. 477¹⁴ § 2 k.p.c., a obejmującego zarówno orzeczenie o braku zwrotu przez ubezpieczoną należności głównej, jak i odsetek.

Z kolei jeśli chodzi o decyzję z dnia 19 września 2012r., to ubezpieczona nie kwestionowała tego, że w okresie od 1 lutego 2011r. do 30 września 2011r. nienależnie pobrała świadczenia z tytułu renty rodzinnej. Jedynym rozstrzygnięciem tej decyzji, z którym się nie zgadzała było bowiem żądanie od niej zapłaty dodatkowo odsetek od należności głównej w kwocie 1540,28 zł, przy czym były to odsetki obliczone za okres od 16 lutego 2011r. do 19 września 2012r., tj. do dnia wydania decyzji. W tym zaś zakresie odwołanie A. B. należało uznać za oczywiście uzasadnione.

Organ rentowy jako podstawę prawną swojej decyzji wskazał m.in. przepis art. 84 ust. 1 ustawy systemowej. W przepisie tym mowa jest o możliwości żądania zwrotu nienależnie pobranego świadczenia „wraz z odsetkami”, przy czym ustawodawca nie sprecyzował wprost zasad, na jakich mowa owych odsetek żądać. W ocenie Sądu orzekającego w niniejszej sprawie trafnej wykładni omawianej normy dokonał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 3 lutego 2010r., sygn. akt I UK 210/09, w którym tezach stwierdził, iż „nie ma żadnych podstaw do stosowania przepisów prawa cywilnego (o bezpodstawnym wzbogaceniu lub czynnie niedozwolonym) do oceny wymagalności nienależnie pobranego świadczenia” oraz iż „określenia od kiedy należą się odsetki od świadczeń z ubezpieczenia społecznego, także od świadczeń podlegających zwrotowi, należy poszukiwać w prawie ubezpieczeń społecznych, a nie w prawie cywilnym”. Wyrok ten został wydany w sprawie, w której – analogicznie jak w sprawie niniejszej – organ rentowy domagał się zwrotu nienależnie pobranego świadczenia wraz z odsetkami liczonymi za okres od faktycznej wypłaty świadczenia do dnia wydania decyzji. Sąd Najwyższy kategorycznie zakwestionował prawidłowość takiego postępowania organu rentowego, wskazując m.in., iż nieprawidłowe rozumowanie, że świadczenie nienależne podlega zwrotowi już w chwili wypłaty, skoro pobierający je jest świadomy tego, że jest ono uzyskane na podstawie fałszywych dokumentów lub zeznań albo na skutek wprowadzenia w błąd organu rentowego w inny sposób, wyrządza zatem szkodę czynem niedozwolonym, co sprawia, że zobowiązany jest do zwrotu świadczeń już w terminach ich wypłaty. Odnosząc się do takiego poglądu, SN wskazał, że „podmiotowy aspekt uznania świadczenia za nienależne - świadomość pobierania świadczenia, które zostało uzyskane w sposób niezgodny z prawem - nie przesądza o tym, kiedy świadczenie jako nienależne w sensie prawnym, objęte jest obowiązkiem jego zwrotu. Owa świadomość jest jedną z przesłanek uznania świadczenia za nienależne lecz jej istnienie nie sprawia, że świadczenie z ubezpieczenia społecznego jako nienależne podlega zwrotowi w dacie wypłaty. Można jedynie powiedzieć, że świadczenie uzyskane w takich okolicznościach nigdy nie należało się a zatem w tym sensie "było nienależne" i "uważa się" je za nienależne zgodnie z art. 138 ust. 2 ustawy emerytalnej. Takie stwierdzenie nie wyczerpuje rozważanego problemu. Trzeba bowiem przypomnieć, że świadczenia z ubezpieczeń społecznych są przyznawane w drodze decyzji administracyjnych

i na podstawie decyzji administracyjnych są wypłacane. Nie można zatem utrzymywać, że świadczenia wypłacone na podstawie pozostającej w obrocie prawnym decyzji administracyjnej jako nienależne podlegały zwrotowi w dacie wypłaty, choćby przesłanki przyznania świadczenia w rzeczywistości nie istniały lub odpadły. Świadczenia w myśl art. 84 ustawy systemowej i art. 138 ustawy o emeryturach i rentach uważane za nienależne podlegają zwrotowi dopiero wtedy, gdy organ rentowy wyda stosowną decyzję administracyjną. Pogląd ten umacnia treść art. 84 ust. 4 i ust. 7 ustawy systemowej, w których użyte zostały sformułowania "kwoty nienależnie pobranych świadczeń ustalone prawomocną decyzją" (ust. 4) oraz "uprawomocnienie się decyzji ustalającej te należności" (ust. 7). Świadomość uzyskania prawa do świadczeń na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo innego rodzaju wprowadzenia w błąd organu rentowego jest jedynie jedną z przesłanek wydania decyzji. Organ rentowy jest przy tym - z mocy art. 138 ustawy emerytalnej (tak samo z mocy art. 84 ustawy systemowej) - ograniczony co okresu, za który może żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń. W tej decyzji organ określa kwotę świadczeń nienależnych. Od kwoty wymienionej w decyzji należą się odsetki " w wysokości i na zasadach prawa cywilnego".

Sąd Najwyższy zwrócił ponadto uwagę na drugą kwestię związaną z wykładnią art. 84 ust. 1 ustawy systemowej, dotyczącą rozumienia zawartego w tym przepisie odesłania do prawa cywilnego. Zanegował możliwość tak szerokiego rozumienia tego odesłania, „że miałyby ono umożliwiać poszukiwanie w prawie cywilnym terminu wymagalności świadczeń podlegających zwrotowi a w konsekwencji terminu, od którego można żądać odsetek”. Zaznaczył bowiem, że takiemu jego rozumieniu sprzeciwia się przede wszystkim wykładnia językowa. Podkreślił, iż "Zasady prawa cywilnego", których dotyczy odesłanie, odnoszą się jedynie do odsetek. Zasadą określoną w prawie cywilnym, odnoszącą się do odsetek jest możliwość ich żądania w razie opóźnienia się dłużnika ze spełnieniem świadczenia (art. 481 § 1 k.c.). Zwrócił też uwagę, że określenie terminu, od kiedy dłużnik - pobierający nienależne świadczenie z ubezpieczenia społecznego - opóźnia się z jego zwrotem nie jest objęte odesłaniem. Nie jest to materia "zasad prawa cywilnego" lecz prawa ubezpieczeń społecznych. "Zasady prawa cywilnego" regulujące opóźnienie dłużnika w spełnieniu świadczenia cywilnoprawnego są różnorodne, uzależnione od rodzaju świadczenia. Odesłanie do prawa cywilnego nie dotyczy terminów wymagalności świadczeń cywilnoprawnych ani - co się z tym wiąże - określenia, od kiedy dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia. Są to zasady dotyczące odsetek tylko pośrednio. Odesłanie byłoby niejednoznaczne, gdyby rozumieć je tak szeroko, gdyż w prawie cywilnym opóźnienie dłużnika uregulowane jest w różnorodny sposób w zależności od tego, jakiego świadczenia dotyczy. Z powyższego Sąd Najwyższy wyprowadził wniosek, że określenia od kiedy należą się odsetki od świadczeń z ubezpieczenia społecznego, także od świadczeń podlegających zwrotowi, należy poszukiwać w prawie ubezpieczeń społecznych a nie w prawie cywilnym. Przypomniał też, że odsetki aczkolwiek pełnią w pewnym sensie funkcję odszkodowawczą, nie są odszkodowaniem, nie ma zatem podstaw do rozważania tego, czy ubezpieczona dopuściła się czynu niedozwolonego w sprawie, której przedmiotem są jedynie odsetki.

Takie rozumowanie Sąd orzekający w niniejszej sprawie w pełni podziela. Tym samym za całkowicie błędną należało uznać decyzję z dnia 19 września 2012r. w tej jej części, w której organ rentowy domagał się od A. B. (1) nie tylko zwrotu pobranej faktycznie kwoty świadczenia, ale i odsetek za okres od dat jego wypłaty do dnia wydania decyzji. W tym więc zakresie decyzja ta – na podstawie przepisu art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. – została zmieniona.

Zarządzenia:

1. odnotować
2. odpis wyroku z uzasadnieniem doręczyć pełn. organu rentowego
3. postanowienie z 4.12.2012r. (k. 15) prawomocne; odpis postanowienia wraz z kopią odwołania oraz odpisem protokołu rozprawy z dnia 4.12.2012r. doręczyć pełn. organu rentowego – celem wykonania treści postanowienia
4. przedłożyć z apelacją lub za 21 dni.

26.01.2013r.

